

**Конкурсній комісії із добору кандидатів
для обрання суддею Європейського
суду з прав людини від України**

МОТИВАЦІЙНИЙ ЛИСТ

Водяннікова Олександра Юрійовича

За останні двадцять років в силу наукової, практичної і юридичної діяльності мені пощастило стати спеціалістом у багатьох правничих сферах, зокрема, міжнародного та конституційного права, включаючи права людини і основоположні свободи, практики Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ), порівняльного права, теорії міжнародного права, судоустрою, права міжнародних організацій, права ЄС, права СОТ, податкового права, міждисциплінарних підходів. Під час навчання на факультеті юридичних студій Центральноєвропейського університету (2001-2002), величезний вплив на мене здійснили викладачі з провідних університетів Європи і США, такі як професор Андраш Шайо, який згодом став суддею ЄСПЛ, професор Сюзан Баер з Берлінського університету імені Гумбольдтів, яка в 2011 році була обрана суддею Федерального Конституційного Суду ФРН, професор Кароль Бард, професор Деніс Галліган з Оксфордського університету, професор Рената Уїтц, професор Чіла Колонай-Лехоцькі, професор Александер Бланкенагель з Берлінського університету імені Гумбольдтів. Я щиро вдячний Станіславу Шевчуку, Володимирі Денисову, Віктору Мусіяці, Олександру Задорожному, Володимирі Буткевичу, Миколі Гнатовському, Василю Кисілю, Олександру Мережку, Петру Мартиненку і Михайлу Буроменському, які надали мені інтелектуальну і моральну підтримку в дослідженнях міжнародного, конституційного, порівняльного і європейського права. Навчання і особисте спілкування з ними визначили мій шлях інтелектуального розвитку, заклали основи критичного мислення.

Те поєднання практичного, професійного і наукового досвіду, якого я набув за період навчання і практичної діяльності, є власне тією унікальною перевагою, що робить мою кандидатуру більш ніж релевантною для ЄСПЛ. Адже практика ЄСПЛ має все більший вплив на правові системи держав-членів; можна навіть говорити про конституційну функцію ЄСПЛ в європейському контексті. Тому мій конституційно-правовий і експертний досвід та кваліфікації є особливо доречними і важливими для ЄСПЛ і забезпечать різноманітність досвіду суддівського корпусу Суду.

З розвитком практики, виникненням нових суспільних і технологічних явищ, все більшого втручання регуляторних компетенцій сучасної держави у сфері особистої свободи, кризою демократичного урядування, перед ЄСПЛ постає все більше непростих викликів. В суспільствах в держав-учасниць Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ), як і по всьому світу, відбуваються неконтрольовані трансформації. Ці зміни ведуть до фундаментального переосмислення легітимності і влади в сучасному суспільстві. «Ми десятиліттями не бачили нічого подібного. Ми не знаємо, куди це нас приведе. Ми не уявляємо наскільки все серйозно». Ці слова, які найбільш точно відображають розгубленість, що панує серед

дослідників політико-правових процесів у світі, написав Л. Даймонд зі Стенфордського університету. На його думку, світ вже зараз переживає період «реcesії демократії»¹. Соціальні і технологічні зрушення генерують нові ризики і невизначеності. Розвиток штучного інтелекту називають як найвпливовішим винаходом, так і нашою найбільшою екзистенціальною загрозою. Як має бути пристосований механізм ЄКПЛ і практика ЄСПЛ, щоб захищати людські права і свободи у цифровому світі? Наскільки здатен механізм ЄКПЛ «приструнити» держави у реалізації антикризової економічної політики за рахунок гарантованих Конвенцією прав і свобод, але й не зашкодити врегулюванню кризових ситуацій? Чи зможе Суд протистояти авторитарним тенденціям в державах?

Належна відповідь на всі ці виклики залежить, в першу чергу, від суддів, наявності в них досвіду у широкому спектрі питань, стратегічної візії. Адже Суд, в першу чергу, це судді. Від їх світогляду, незалежності і неупередженості залежить майбутнє не тільки інституції, але й всієї системи захисту прав і основоположних свобод в Європі.

Частина перша статті 21 ЄКПЛ встановлює високі критерії для суддів ЄСПЛ, зокрема високі моральні якості та (1) наявність кваліфікації, необхідної для призначення на високу суддівську посаду, або (2) наявність визнаного рівня компетентності як юриста.

Приймаючи рішення подати свою кандидатуру на конкурс із добору кандидатів для обрання суддею ЄСПЛ від України я дослідив Керівництво Комітету Міністрів Ради Європи по відбору кандидатів на пост судді ЄСПЛ², відповідні позиції Дорадчої панелі експертів щодо кандидатів на посаду судді ЄСПЛ (Advisory Panel of Experts on Candidates for Election as Judge to the European Court of Human Rights – далі «Дорадча панель експертів»), викладені у її звітах про діяльність. Аналіз цих документів і практики дає мені підстави вважати, що моя кандидатура відповідає високим вимогам, що висуваються до кандидатів на посаду судді ЄСПЛ.

Високі моральні якості. В своїх доповідях про діяльність Дорадча панель експертів неодноразово зазначала, що «в ході обговорень такі якості як доброчесність, високе відчуття відповідальності, сміливість, гідність, ретельність, чесність, розсудливість, повага до інших і відсутність судимостей називалися як ключові компоненти цієї вимоги, а також (вочевидь) незалежність і безсторонність»³.

У зв'язку з цим хочу звернути увагу Конкурсної комісії, що подібні критерії (професійної компетентності, політичної нейтральності, етичним та моральним критеріям, розуміння кандидатом фундаментальних стандартів професійної етики судді) були застосовані конкурсною комісією для здійснення відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України щодо осіб, яких призначає Президент України, утвореної

¹ Heaven D. The uncertain future of democracy. URL: <http://www.bbc.com/future/story/20170330-the-uncertain-future-of-democracy> (дата звернення: 25.03.2021).

² Guidelines of the Committee of Ministers on the selection of candidates for the post of judge at the European Court of Human Rights (Adopted by the Committee of Ministers on 28 March 2012

at the 1138th meeting of the Ministers' Deputies)

³ Advisory Panel of Experts on Candidates for Election as Judge to the European Court of Human Rights. *Fourth activity report for the attention of the Committee of Ministers*. Advisory Panel (2019)REV. 31 July 2019. Para. 40

Указом Президента України від 17 серпня 2021 року № 365/2021. Я брав участь у процедурі відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України щодо осіб, яких призначає Президент України в вересні – жовтні 2021 року. Оскільки конкурсна комісія визначила за мною перше місце у рейтингу кандидатів, рекомендованих на посаду судді Конституційного Суду України⁴, я на підставі цього факту можу стверджувати, що відповідаю критерію високих моральних якостей. Це також підтверджуються результатами спеціальної перевірки в порядку, передбаченому Законом України «Про запобігання корупції», здійсненої щодо моєї кандидатури під час конкурсного відбору на посаду судді КСУ.

За 17 років роботи в Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) я ретельно дотримувався Кодексу поведінки ОБСЄ, етичних і професійних стандартів міжнародної публічної служби. Ці стандарти збігаються, *mutatis mutandis*, з тими вимогами, що висувуються щодо суддів ЄСПЛ. За час роботи в ОБСЄ я неодноразово був відзначений подяками і визнанням з боку вищого керівництва.

Наявність кваліфікації, необхідної для призначення на високу суддівську посаду. Серед іншого, Дорадча панель експертів за цим критерієм досліджує здатність кандидата «здійснювати суддівську функцію на високому рівні, що є належним для конституційного чи міжнародного суду (в якій знання в сфері прав людини є лише одним, хоча і важливим, компонентом)»⁵. Дорадча панель експертів також досліджує пропонувані кандидати на наявність «зрілого професійного досвіду і безсумнівних кваліфікацій для виконання обов’язків на високій суддівській посаді»⁶.

В ході конкурсного відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України щодо осіб, яких призначає Президент України, незалежна конкурсна комісія, утворена з числа правників з визнаним рівнем компетентності, включаючи Мірослава Вижиговського, члена Panel 255 — дорадчого органу Європейського Союзу з питань відбору суддів до вищих судових інституцій Європейського Союзу, судді Конституційного Трибуналу Республіки Польща (2001 — 2010), та Спиридона Флогітіса, директора Європейської організації публічного права, визнала наявність в мене кваліфікацій, необхідних для призначення на високу посаду судді Конституційного Суду України і одноставно рекомендувала мою кандидатуру на посаду судді Конституційного Суду України. Окрім цього моя кандидатура очолила рейтинг кандидатів, поданих Президенту України для прийняття відповідного рішення. Це дає мені підстави вважати, що я володію кваліфікацією, необхідною для призначення на високу суддівську посаду.

⁴ Див. Протокол № 4 засідання конкурсної комісії для здійснення відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України щодо осіб, яких призначає Президент України. 18 – 22 жовтня 2021 року. URL: <https://www.president.gov.ua/administration/protokol-zasidannya-konkursnoyi-komisiyi-dlya-zdijsnennya-vi-697>

⁵ Advisory Panel of Experts on Candidates for Election as Judge to the European Court of Human Rights. *Fourth activity report for the attention of the Committee of Ministers*. Advisory Panel (2019)REV. 31 July 2019. Para. 42

⁶ Ibid. Para. 45

Наявності визнаного рівня компетентності як юриста. Згідно практики Дорадчої панелі експертів можна виділити такі вимоги, що висувуються до кандидатів за критерієм наявності визнаного рівня компетентності як юриста:

- 1) широкий досвід практики та/або викладання права, що включає публікацію важливих академічних праць. Одним з об'єктивних індикаторів цієї вимоги може бути тривалість перебування на професорській посаді⁷
- 2) досвід співпраці у колективах на міжнародному рівні є перевагою, адже судді ЄСПЛ повинні володіти навичками праці у колегіальному органі, яким є Суд, у міжнародному оточенні, де представлені різні правові традиції⁸
- 3) наявність зрілого професійного досвіду (тривалість викладання, важливий академічний наробок, зокрема в сфері проблематики захисту прав людини і співвідношення таких прав з конституційними функціями держави)⁹
- 4) наявність досвіду щодо участі у судових провадженнях, що стосуються захисту прав людини чи в інших конституційних справах у національних чи міжнародних судах¹⁰

При цьому згідно позиції Дорадчої панелі експертів, «Обрання осіб, що не є професорами, як наприклад, адвокати, професійні юристи в публічній (включаючи політичну) чи приватній сферах, особливо якщо вони в силу тривалого досвіду добре професійно обізнані з функціонуванням судів, також є можливим, якщо такі особи в силу зрілого професійного досвіду відповідають критерію наявності визнаного рівня компетентності як юриста»¹¹.

Я вважаю, що як професійний юрист в публічному праві я відповідаю всім цим вимогам з таких міркувань:

- 1) *широкий досвід практики та/або викладання права, що включає публікацію важливих академічних праць.* Я надавав і продовжую надавати методологічну допомогу з підвищення кваліфікації працівників Секретаріату Конституційного Суду України, зокрема з питань функціонування інституту конституційної скарги, інституту *amicus curiae*, опрацювання конституційних скарг тощо.

В 2021 року викладав в рамках серії тренінгів «Гендер, гідність, рівність. Конституційна скарга як інструмент захисту від дискримінації» проводив навчання за темами: «Рівність: принцип і право», «Гендер і влада: поняття гендерного конституціоналізму», «Провадження в КСУ і суспільний інтерес» (червень 2021); «Теорія недискримінації», «Недискримінація і заходи підтримчої дії: концепція гендерних квот» (жовтень 2021); «Теорія недискримінації в конституційному праві», «Методологія інтерсекційності» (листопад 2021).

⁷ Ibid. Para. 42.

⁸ Ibid.

⁹ Ibid. Para. 43.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid. Para. 44.

В 2020 році проводив онлайн тренінги «Конституційна скарга як інструмент захисту соціальних прав: практичний вимір застосування та гендерні аспекти» (інтерактивна лекція «*Sex і конституція: гендерна та соціальна революції*»), «Людська гідність як конституційна цінність» (інтерактивна лекція «*Гендер, гідність і конституція: витоки і значення в сучасному конституціоналізмі*») та поглиблений тренінг з практичних аспектів складання конституційної скарги та її гендерного виміру (інтерактивні лекції «*Гендер, гідність і влада: що таке гендерно-сенситивний конституціоналізм*» та «*Гендерна рівність в конституційному праві*»).

В 2018 – 2019 роках залучався освітньою платформою High Legal School до викладання на теми «Міжнародний досвід інституту конституційної скарги в українських реаліях» (2018) та «Конституційна скарга як інструмент та засіб впливу на практику розгляду адміністративних справ» (2019).

З 2018 року виступаю з авторськими інтерактивними лекціями на семінарах Aspen Institute Kyiv «Справедливість, закон і суспільство»: «Сон Сципіона. Демократія, суспільство і світовий порядок в епоху кризи постмодерну» (2020 рік), «Побічні ефекти глобалізації. Демократія, людина і держава в епоху повстання проти громадянського суспільства» (2019 рік), «Критика чистого ratio. Чи має сенс верховенство права?» (2019 рік), «Бенкет Балтазара. Право і демократія в кризову епоху» (2018 рік). В рамках цих семінарів, які покликані створити платформу для діалогу між професіоналами у сфері юриспруденції, державного управління та правозахисної діяльності через долучення до напрацювань західної філософської традиції, я презентую зріз найбільш гострих проблем сучасності, які межують з фундаментальними питаннями філософії і права, веду дискусію з учасниками, які впливають на реформування системи правосуддя та сприяють розбудові правової держави. Ці проблеми кожного разу викликають нові тлумачення і філософсько-правові інтерпретації, що власне відображає плинність і динаміку сучасного суспільства. Цей унікальний досвід є особливо релевантним для ЄСПЛ, що розглядає справи, які постають у досить різноманітних громадах.

В 2014-2017 виступав з лекціями в рамках серії регіональних методологічних семінарів для суддів місцевих і апеляційних суддів та адвокатів, присвячених питанням застосування практики ЄСПЛ у національній судовій практиці при ухваленні рішень у цивільних та кримінальних справах; урахування практики ЄСПЛ при здійсненні захисту та представництва у судах України, реформи правосуддя та суміжних інститутів в світлі європейських стандартів.

З моменту заснування в 2012 році Літньої школи ОБСЄ «Верховенство права і конституціоналізм» виступав з лекціями і вів відкриті дискусії студентів та викладачів з питань конституціоналізму, демократії, верховенства права, захисту прав людини. В 2016 році був запрошений викладати на Зимній школі з федералізму і урядування (Winter School on Federalism and Governance) Європейської академії в Больцано, Італія (European Academy of Bolzano, Italy).

Серед важливих академічних праць можу назвати авторські монографії: «Гендерна рівність. теорія і практика в порівняльному конституційному праві» (2021), «Acquis Європейського Союзу: поняття, еволюція та методологія» (2009) «Податкові аспекти права СОТ та acquis ЄС. орієнтири податкової реформи в Україні», у співавторстві (2004); праці у колективних виданнях: «Crisis of Trust In Contemporary

Multilateralism: International Order in Times of Perplexity», *The Crisis of Multilateral International Order: Causes, Dynamics and Consequences* / V. Bilkova, P. Farah, L. Gruszczynski, M. Menkes eds. (Routledge, 2022, forthcoming); «The Universal Declaration of Human Rights (UDHR) and Post-War Constitutional Democracy: Common Origins», *The Global Politics of Human Rights: Bringing the Universal Declaration of Human Rights (UDHR) into the 21st Century* / M. Verde, G. P. Mthembu, A. S. Wilkins eds. (Berlin, 2020), «Від caveat dominus до ultima ratio: Демократія і конституційні принципи криміналізації», *Криміналізація суспільно небезпечних діянь протягом дії Кримінального кодексу України 2001 року: останні сюжети на фоні загальної палітри законодавчих рішень* / В. Гацелюк (Київ, 2021), «Концепція демократії в практиці Європейського суду з прав людини: гендерний вимір». *Захист виборчих прав адміністративними судами України* (Київ, 2021), «Друг суду: поняття, функції і процесуальні аспекти інституту amicus curiae». *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні* / О. В. Щербанюк, Л.Г. Бзова та ін. (Київ, 2020), «Конституція і революція: анатомія установчої влади». *Конституційний полілог. 20 років Конституції України: суспільство і влада в конституційному процесі* (Київ, 2016); статті у наукових виданнях: «Концепція інтересу в конституційному праві: до питання розуміння понять «суспільний інтерес» та «особливе суспільне значення» в провадженнях за конституційними скаргами». *Український часопис конституційного права*. 2020. № 4(17). С. 9-46, «Демократія і конституція: приховані парадокси». *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. № 87. С. 23-42; «Трибунал для демократії. Виникнення і розвиток концепції органу конституційної юрисдикції в демократичній державі». *Публічне право*. 2018. Спец.випуск. С. 45-58, «Прогалина в праві як предмет конституційної скарги». *Право України*. 2018. № 12. С. 128-147, «Генеалогія поняття людської гідності у конституційному праві». *Право України*. 2018. № 9. С. 41-56, «Теорія принципу в міжнародному праві». *Український щорічник міжнародного права*, 2009. К.: Фенікс, 2014. С. 97 – 180.

2) *досвід співпраці у колективах на міжнародному рівні*. Я сімнадцять років працюю на різних посадах в ОБСЄ - найбільшій міжнародній регіональній організації, в якій беруть участь 57 держав-учасниць. За ці роки я набув унікального досвіду роботи в міжнародному середовищі. Окрім цього я є активним членом низки міжнародних професійних організацій, а саме Європейського товариства міжнародного права (The European Society of International Law) з 2007 року, Американського товариства міжнародного права (The American Society of International Law) з 2007 року, Міжнародного товариства публічного права ICON•S (The International Society of Public Law ICON•S) з 2017 року та Міжнародної асоціації політичних наук (International Political Science Association) з 2019 року.

3) *наявність зрілого професійного досвіду*. З серпня 2019 року я вхожу до складу **Комісії з питань правової реформи** в якості консультанта/спостерігача (Указ Президента України від 7 серпня 2019 року № 584/2019, зі змінами). Зокрема, беру участь у роботі робочої групи з питань підготовки пропозицій щодо внесення змін до Конституції України та робочої групи з питань розвитку законодавства про організацію судової влади та здійснення правосуддя.

З березня 2015 по травень 2019 року був включений до складу **Конституційної комісії** в якості консультанта/спостерігача (Указ Президента України від 3 березня 2015 року № 119/2015). В 2015-2016 брав активну участь у розробці змін до Конституції України в

частині правосуддя та децентралізації. Зокрема, пропонував запровадження повної моделі конституційної скарги в Україні.

З листопада 2014 по травень 2019 року був членом *Ради з питань судової реформи* (Указ Президента України від 27 жовтня 2014 року № 826/2014) і брав участь в розробці проекту нової редакції Закону України «Про Конституційний Суд України».

До здобутків у сфері конституційної реформи належать:

участь у розробці Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року № 1401-VIII, зокрема в частині запровадження конституційної скарги (ст. 55 та 151-1 Конституції України), конкурсних засад відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України, гарантій незалежності Конституційного Суду України, положення про спеціалізовані суди і засади судочинства тощо;

участь у робочій групі Ради з питань судової реформи щодо розробки нової редакції Закону України «Про Конституційний Суд України», зокрема в частині запровадження структурного поділу Суду на сенати для розгляду конституційних скарг, критеріїв прийнятності конституційних скарг і процедури їх розгляду, запровадження таких інститутів як *amicus curiae*, забезпечувальний наказ, роз'яснення порядку виконання актів Суду, спеціальні радники Суду з числа суддів у відставці іноземного органу конституційної юрисдикції або представників міжнародної урядової організації, тощо.

З 2004 року на запит Комітету Верховної Ради з європейської інтеграції, інших парламентських комітетів та органів державної влади надав понад 300 висновків на відповідність законопроектів міжнародним стандартам, практиці ЄСПЛ та зобов'язанням в рамках ОБСЄ. В 2008 - 2012 роках був членом Науково-експертної ради Комітету Верховної Ради України з європейської інтеграції. Я також залучаюся до складу робочих груп парламентських комітетів для підготовки проектів актів Верховної Ради України.

В рамках роботи в Раді з питань судової реформи брав участь в розробці нових редакцій Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України. Серед здобутків у цій роботі – розробка проектів Глави 2 «Розгляд судом справ про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи» та Глави 10 «Розгляд заяви про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку» Цивільного процесуального кодексу України, якими були імplementовані Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 у справі про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу, а також стандарти, встановлені ЄСПЛ у справах *Shtukatur v. Russia* (2008), *Nataliya Mikhaylenko v. Ukraine* (2013), *Stanev v. Bulgaria* (2012) та ін.

Був залучений до розробки моделі Вищого антикорупційного суду України, зокрема до розробки проекту Концепції проекту Закону про Вищий антикорупційний суд (2017 рік) та «Спільного бачення щодо основних засад створення Вищого антикорупційного суду в Україні» представників експертного середовища від інститутів громадянського суспільства та зацікавлених міжнародних організацій-донорів, що працюють в Україні (2017 рік).

Наведені факти дають підстави стверджувати, що я маю професійний досвід і репутацію, що відповідають поняттю визнаного рівня компетентності.

4) наявність досвіду щодо участі у судових провадженнях, що стосуються захисту прав людини чи в інших конституційних справах у національних чи міжнародних судах. Я маю досвід участі у конституційних провадженнях, зокрема з 2014 року підготував на запит суддів-доповідачів Конституційного Суду України та учасників конституційних проваджень 9 консультативних висновків з конституційних питань, включаючи питання тлумачення і застосування конституційних прав і свобод. Також надаю аналітичну допомогу спеціальним радникам Конституційного Суду України у підготовці ними консультативних висновків на запити суддів Конституційного Суду України.

В рамках експертної допомоги Конституційному Суду України наразі готую спільно з двома іншими національними експертами посібник для суддів і працівників Секретаріату Конституційного Суду України «Гендерний конституціоналізм: посібник з гендерного аналізу конституційних питань».

Я також маю досвід проваджень в рамках внутрішньої системи правосуддя ОБСЄ, включаючи провадження в Колегії арбітрів ОБСЄ (the Panel of Adjudicators of the OSCE).

Я вважаю, що володію необхідними високими моральними якостями, маю кваліфікацією, необхідну для призначення на високу суддівську посаду, а також є юристом з визнаним рівнем компетентності. В мене є унікальний професійний, науковий і експертний досвід, що поєднує міжнародне і національне публічне право, який зараз необхідний ЄСПЛ для розвитку практики і належної відповіді на виклики сьогодення.

З повагою,

Олександр Водянніков

3 грудня 2021 р.